

ĆIRIL ČOH  
Varaždin

## PRISUTNOST FILOZOFIJE U VARAŽDINU OD OSNUTKA GIMNAZIJE DO DANAS

*ANWESENHEIT DER PHILOSOPHIE IN VARAŽDIN SET DER  
GRUNDUNG GYMNASIUMS BIS HEUTE*

Das Gymnasium in Varaždin und der Franziskanerkloster waren Mittelpunkte des philosophischen Lebens in Varaždin. Am Gymnasium waren als Professoren viele kroatische philosophische Schriftsteller tätig, und als Schüler haben viele unter ihnen ihre erste Ausbildung in Philosophie erworben. Der Beitrag der einen wie der anderen zur Förderung des Philosophieunterrichts an Gymnasien ist beachtlich.

Osnivanjem gimnazije u grad Varaždin dolazi filozofija; ne doduše odmah u samu nastavu, već posredno kroz prisutnost ljudi koji su imali filozofsko obrazovanje. Takvo obrazovanje imao je i utemeljitelj gimnazije Juraj Habdelić, te gotovo svi njeni profesori: isusovci, pavlini, franjevci. Mnogi su napisali značajna filozofska djela. Tako je **Franjo Jambrehović** autor prvog hrvatskog filozofskog priručnika *Philosophia peripatetica* po kojem se predavala filozofija, logika i fizika na zagrebačkoj akademiji. Ali i svjetovnjaci, koji preuzimaju gimnaziju 1854. godine, svi "*bijahu*, kako kaže profesor Filić, *ispitani ili svršeni filozofi što je za samu školu kao takovu bilo od osobite koristi i velikog ugleda*".<sup>1</sup>

Spomenute 1854. godine filozofija je ušla u gimnazijsku nastavu. To je godina u kojoj je ukinuta **Zagrebačka kraljevska akademija**. Dogodilo se to u sklopu **Thunove** reforme školstva. Dio nastave filozofije, odnosno psihologija i logika, premješten je s akademije u sedmi i osmi razred gimnazije pod nazivom *filozofska propedeutika*. Nakon drugog svjetskog rata počinje se preda-

vati i *povijest filozofije*. Upravo ti filozofski predmeti uz klasične jezike i daju gimnazijama onaj specifičan štih po kojem se one razlikuju od ostalih srednjih škola.

Ako ima smisla govoriti o povijesti muzičkog, likovnog, književnog, religioznog, znanstvenog i inog života jednoga grada, onda ima smisla govoriti i o prisutnosti filozofije u njemu. Bez snažne i zdrave filozofske refleksije sve ljudske djelatnosti postaju problematične, zbrkane, neskladne, kontradiktorne. Svi pojedinačni problemi ovih područja ujedno su i filozofski problemi. Problemi se ne rješavaju upravo zbog odsutnosti filozofske kritičnosti, analitičnosti i cjelovitosti zahvata, zbog rascjepkanosti, razdijeljenosti i slabosti misli. Nedostatak filozofskog promišljanja, odbojnost prema filozofiji, uvijek ima za posljedicu nesposobnost čovjeka da misli dalje od onog opipljivog, pred nosom prisutnog i nesposobnost da se pokrene prema istinskom razvoju i napretku.

Taj nedostatak, odbojnost i ta nesposobnost mogu imati posebno tragične posljedice u prosvjeti. Dovode do toga da nastavnik, posebno u materijalno skućenim prilikama, počinje prezirati svoj uzvišen poziv, a i djecu i mladež koju bi trebao dovesti do psihofizičke i duhovne zrelosti. Tako kao da liči na malog fiću na prometnoj cesti na kojem piše: *Nemoj me slijediti, i ja sam se izgubio*.

No kad govorimo o prisutnosti filozofije u Varaždinu, ne možemo je svesti samo na prostor djelovanja gimnazije. Naime, nedugo nakon isusovaca, koji osnivaju gimnaziju, u Varaždin dolaze i franjevci koji će posebnu pozornost posvetiti upravo studiju filozofije. Unutar njihovog samostana on počinje 1675. i traje s malim prekidom gotovo 200 godina sve do 1900.<sup>2</sup> Filozofiju su predavali lektori, i to prema franjevačkom učitelju filozofu **Dunsu Skotu**. Morali su znati braniti i napadati zadana pitanja, biti učeni, oštrog i prodornog duha, dojmljivog nastupa i jasni u izražavanju. Predavanja su morali napisati na latinskom jeziku i uvezati u knjigu kako bi se studenti time mogli aktivno služiti. Mnogi rukopisi su sačuvani i nalaze se u samostanskoj knjižnici. Kao primjer spomenimo knjigu "*Universa philosophia*" iz 1758. od 385 stranica od varaždinca **Adalberta Bellaya**.<sup>3</sup>

O prisutnosti filozofije u krugu varaždinskog franjevačkog samostana rječito govore mnoga do danas sačuvana ulja na platnu, portreti istaknutih filozofa. Među ostalima tu ćemo naći Heraklita s Demokritom, Aristotela s Sokratom, Diogena, Filona, Pitagoru, Seneku, Ivana Dunska Skota. Za usporedbu u gimnaziji je nekad visjela reprodukcija Renea Descartesa, i to u kantini. Kakve li gladi za filozofijom. Gimnaziji je potreban kabinet filozofije, logike, sociologije i psihologije, naravno ne samo zbog slika već zbog nužnih uvjeta da bi nastava filozofske grupe predmeta mogla uspješnije služiti svojoj odgovornoj i uzvišenoj zadaći.

Vratimo se ocima isusovcima, utemeljiteljima i profesorima varaždinske gimnazije. Kako već rekosmo, svi su oni bili filozofski obrazovani, a mnogi od njih su se istaknuli svojim filozofskim radovima. Prvo značajnije ime nakon **Jurja Habelića** je **Makar Andrija** (Varaždin 1620. - Zagreb 1666.). U gimnaziji je bio profesor poetike i retorike, a predavao je filozofiju i teologiju u Zagrebu, Trnavi i Košicama.<sup>4</sup> Već spomenuti **Jambrehović Franjo** (Vinica 1631. - Varaždin 1703.) prema nekim izvorima u Varaždinu je predavao gramatiku, humanior, filozofiju i moralku. Profesor Filić tu činjenicu smatra upitnom, no nije sporno da je ovaj značajni filozof živio u Varaždinu od 1698. pa sve do smrti 1703. Njegova djelatnost vezana je uz zagrebačku akademiju gdje je bio rektor kolegija i profesor filozofije i teologije. Autor je prvog hrvatskog filozofskog priručnika *Philosophia peripatetica* (logika, fizika i metafizika).

Do sada najopširniji prikaz ovog za tadašnju visokoškolsku nastavu filozofije značajnog djela dao je **Franjo Zenko** u jednom svom ogledu o starijoj hrvatskoj filozofiji "Sudbina aristotelizma u prirodnoj filozofiji na Neoacademiji zagrebiensis 1669.-1773."<sup>5</sup> Jedna iscrpna teorijska i komparativno povijesno filozofijska analiza tog djela, kako kaže autor, tek predstoji.

**Novaković Andrija** (Varaždin 1660.-1691.) također bijaše filozofski pisac. Studirao je filozofiju u Grazu i Košicama, a nakon studija, kako navodi Filić, predaje u Varaždinu od 1684.-1686.<sup>6</sup> **Gabelić Ivan** (1666.-1703.) doktor je filozofije i gimnazijski predavač od 1692.-1695. **Bedeković Kazimir** (Sigetec kod Ludbrega 1727.-1782.) završio je gimnaziju i bio njen profesor. Autor je čitavog niza latinskih filozofskih spisa objavljenih u Zagrebu i Beču. Profesor je filozofije u Zagrebu, Trnavi i Györu. **Werntle Antun** (Graz 1710.-1775.) djeluje u gimnaziji od 1735.-1742., a kao sveučilišni profesor u Trnavi i Grazu. Održao je mnogobrojna predavanja iz filozofije, moralke, kontroverza i teologije objavio u *Controversiae Ecclesiae Orientis et Occidentis* 1754. U Zagrebu je svršio filozofski triennium gdje predaje filozofiju, moralku i kontraverze. U Varaždinu boravi 1735., 1736. i 1742. Bio je i dekan filozofskog fakulteta u Grazu.

Vremenu osmorazredne gimnazije u kojoj se predaje filozofija približava nas **Stjepan Ilijašević**, poznati hrvatski pjesnik. Kao kanonik on je prisutan u Varaždinu 46 godina. Tu je utjecao na razvoj tada varaždinskog gimnazijalca kasnije znamenitog filozofskog pisca profesora nadbiskupa **Antuna Bauera**.<sup>7</sup> No filozofiju je zadužio kad je 1850. objavio svojevrsan priručnik za nastavu vjeronauka "Obuka malenih". Nije riječ o katekizmu, već o nekoje vrsti filozofije odgoja, gdje raspravlja o tome kako djetetova duša (um, srce, volja) može usvojiti vjeronaučne istine. Ilijaševića interesira umoslovlje (prosvjetljivanje uma) - osnovni elementi logike s obzirom na njihovu primjenu u vjeronaučnoj nastavi. Posebna poglavlja su posvećena dušeslovlju (oplemenjivanje srca), i izobražavanje volje.<sup>8</sup> Pišući o Ilijaševiću u monografiji varaždinske

gimnazije 1986. dr. Joža Skok spominje samo njegov pjesnički opus, a ove prve korake u izričaju filozofske misli na hrvatskom jeziku nepravedno ne spominje.<sup>9</sup>

Na području logike Ilijaševićev rad nastavlja **Vinko Pacel**, i to upravo u Varaždinu. On tu boravi 5 godina, predaje hrvatski jezik. Ovdje priprema svoju *Logiku za gimnazije* koju objavljuje 1868. To je prva relativno samostalna logika na hrvatskom jeziku. Pred njim, kako kaže, stoji ogroman zadatak - uzajamno usklađivanje logičkih pojmova i "pojmovanja hrvatskoga jezika". Hrvatski jezik sa svim svojim specifičnostima se oprobava sa logičkim pojmovima. Nije moguće puko prenošenje i posuđivanje gotovih znanja od drugih naroda. U svakom jeziku misao se kreće tom jeziku specifičnim putevima.

Još će mnogi naši filozofi trebati uložiti velike napore da i mi Hrvati zakoraknemo u filozofiju na vlastitim nogama, na vlastitom jeziku. Jedan od tih filozofa u vrijeme objavljivanja Pacelove Logike sjedi u trećem razredu varaždinske Gimnazije. To je **Gjuro Arnold**, prvi doktor filozofije na zagrebačkom sveučilištu, pisac originalnih filozofskih djela, ali i udžbenika iz logike i psihologije za gimnazije.<sup>10</sup> Ovaj za logiku doživljava 1923. svoje peto izdanje. No ipak moramo spomenuti jednu paradoksalnu i žalosnu činjenicu: na popisu obavezne literature za gimnazije neposredno prije rata nalazimo *Logiku Svetomira Ristića* i *Psihologiju Branislava Petronijevića*. Kako se moglo dogoditi da nakon emancipacije od latinskog i njemačkog, uz prisutnost literature na vlastitom jeziku prešutno prihvatimo djela onih koji se mogu pohvaliti uglavnom onim što su od naše bogate filozofske tradicije otuđili?

To je razdoblje srpskog pritiska na nacionalni, kulturni i osobni identitet profesora. Oni nemaju više priliku da javno misle da bi lakše mogli biti kontrolirani. Tako je zabranjeno objavljivanje nastavnčkih radova u poznatim *Izveščima*. Postavljamo si pitanje koliko se profesori, posebno filozofi, mogu suprostaviti takvom i sličnim pritiscima ali i pitanje da li se netko uopće može pozivati na filozofiju a nije se uspio izboriti i sačuvati onaj duhovni aspekt slobode. Upravo u ovo represivno vrijeme u našoj gimnaziji djeluje personalistički filozof, demokršćanin, pjesnik Slovenac **Edvard Kocbek**. Njegovo je životno geslo bilo - *Ne dam se ni od koga manipulirati*. Od 1933. do 1936. radio je kao profesor književnosti na našoj gimnaziji, jer je u svojoj, slovenskoj, sredini, posebno onoj klerikalnoj, bio nepoželjan.

Takvih filozofskih osobnosti bilo je i među učenicima. Neki su postali takvi zahvaljujući svojim profesorima, a neki i usprkos svojim profesorima. Bilo je i onih čiji slobodan i krativan duh nije mogao podnijeti formalističku pedagogiju i knjiški duh obuke, pa su napustili gimnaziju. Takav je bio **Davorin Trstenjak**, sljedbenik **J. J. Rouseoua**, jedan od najplodnijih hrvatskih pedagoških pisaca i nastavnik koji je u svojoj praksi ostvario ideal grčke škole

koja nije mučilište, već prostor gdje se u slobodi i radosti stiču znanja koja čovjeka oplemenjuju i istinski usrećuju.

Kao nastavnici ove škole s bogatom prošlošću svjesni smo da sa svim našim prethodnicima koji su naš posao radili, premda s različitim sadržajima i na različite načine, činimo jedno živo zajedništvo. Zato nas interesira život i rad svih onih prije nas. Na ovdje priloženom tabelarnom prikazu, na kojem se nalazi pregled svih profesora filozofske propedeutike i filozofije,<sup>11</sup> vidljivo je da je prvi profesor našeg predmeta bio **Špaček Ivan**. Zamijenio ga je **Bodnar Stjepan** koji predaje do 1858. Najdublji trag u ovom prvom razdoblju ostavio je **Križan dr. Josip** koji je uz filozofsku propedeutiku predavao i matematiku i fiziku, i to pune 33 godine do 1902. U Filićevoj monografiji spomenut je u *Galeriji Profesora* gdje o njemu stoji:

*"Stari doktor Križan, matematik i fizik, strah i trepet generacija. Kajkavski izgovor vezaše ga usko uz rodni grad gdje ga je znalo malo i veliko, i daleko van užarske ulice u kojoj je imao kuću i baštu, u kojoj je gajio ruže i voćke."*

Autor je teksta *"O najnovijih stečevinah u akustici i analogiji med zvukom i svetlom"* objavljenim u *"Izvešču Kr. realne i velike gimnazije"* za šk. god. 1870/71. Premda naslov upućuje na prirodoslovnu problematiku, ipak se ovdje radi i o filozofskom pristupu. Križan tu spominje istraživanja austrijskog fizičara i filozofa empiriokriticiste *Ernsta Macha*, u kojima je, kako kaže, imao čast i sam kao njegov asistent na Sveučilištu u Grazu sudjelovati.

Najduže razdoblje uz nastavu filozofije na gimnaziji bio je vezan profesor **Pauković Josip**. On ju je napuštao i ponovno joj se vraćao od 1909. pa sve do 1952. Spomenimo nadalje bračni par **Jelenu** i **Josipa Ceraj-Cerića** koji su djelovali za vrijeme drugog svjetskog rata. Tada je gimnaziju pohađao jedan od naših najvećih živućih filozofa **Danilo Pejović**. Ogroman je njegov filozofski opus i ima veliko značenje za suvremenu hrvatsku filozofiju, no njegova djelatnost ipak nije vezana za grad Varaždin. Prisutniji u Varaždinu je **Dr. Hotimir Burger**, sadašnji profesor filozofske antropologije na zagrebačkom filozofskom fakultetu, a također nekadašnji đak naše škole. On je sudjelovao na varaždinskim filozofskim tribinama. Od poslijeratnih profesora današnja srednja generacija rado se sjeća dugogodišnjeg profesora filozofije **Rudolfa Šteficia**, posebno interesantnih filozofskih grupa zbog kojih im nije bilo teško vlakom i dvokratno dolaziti u gimnaziju.

Krajem sedamdesetih dolazi do zloglasne **Šuvarove reforme**. No za filozofiju ona nije bila pogubna. Neka humanistička usmjerenja umjesto 64 sata dobivaju čak 200 sati filozofije. Kao poseban predmet jedno vrijeme u kulturološkim usmjerenjima je prisutna čak i *estetika*. Filozofija se na gimnaziji uspela emancipirati od svevladajućeg marksizma jer su si nastavnici izborili slobodu u njenoj interpretaciji, koju im nitko nije osporavao ili ugrožavao.

Poslije demokratskih promjena u Varaždinu se osniva *Varaždinski filozofski krug* u okviru Hrvatskog filozofskog društva. Pokreću ga nastavnici okupljeni oko *Metodičkih oglada*, časopisa za filozofiju odgoja koji je počeo izlaziti u Zagrebu 1990. Već u prvom broju u njemu sudjeluje *Mr. Eduard Vargović* sa člankom "*Za relevantan položaj filozofije u školi*". U petom broju isti autor piše "*Dnevni snovi, stvaralaštvo, odgoj*". To je tema kojom se opširnije bavio u svom magistarskom radu. U šestom broju *Mr. Ivan Čehok* objavljuje "*Etički odgoj - ograničenje slobode odgovornosti*" da bi nakon toga sudjelovao svojim doprinosima gotovo u svakom broju a 1995. postao i tajnikom časopisa. *Prof. Ćiril Ćoh* u devetom broju objavljuje svoje izlaganje s međunarodnog filozofskog simpozija na Cresu, a u jedanaestom sadržaje vezane za samu nastavu filozofije u varaždinskoj gimnaziji: "*Primjena filozofski relevantnog likovnog djela u nastavi filozofije*".

Varaždinski filozofski klub organizira filozofske razgovore i tribine. Tako je 1993. u Varaždinu i Ivancu predstavljen život i rad *Gjura Arnolda*,<sup>12</sup> a 1994. *Stjepana Zimmermana* uz predstavljanje magistarskog rada *Ivana Čehoka* na istu temu. Veliki pomak za nastav filozofije je i pojava *Čehokove "Male povijesti hrvatske filozofije"* kao dodatka *Hirschbergerovoj "Maloj povijesti filozofije"* odobrenom priručniku za uporabu u gimnazijama. Isti autor te godine izdaje i prvi udžbenik za nastavu *etike* i sudjeluje u izdanju priručnika za nastavnike. Sve ovo svjedoči da se tradicija unapređivanja nastave filozofije naslijeđena od franjevačkih lektora, pa Franje Jambrehovića, zatim Ilijaševića, Pacela, Arnolda, ovdje u Varaždinu i dalje nastavlja.

ŠKOLSKA GOD.	PROFESOR	GOD. RAD.	PROFESOR	GOD. RAD.
1854/55. - 1855/56.	Špaček Ivan	2		
1856/57. - 1858/59.	Bodnar Stjepan	3		
1858/59.	Folprecht Franjo	1		
1859/60.	Krob Lovro		Pacel Vinko, profesor književnosti do 1867/68., pisac "Logike"	4
1860/61. - 1869/70.	Matunc Martin			
1869/70. - 1902/03.	Križan dr. Josip	33	Bradaška Franjo 1869/70. - 1870/71.	2
			Schneidela Hinko 1889/90. - 1890/91.	2
1903/04.	Horvatin Mirko	1		
1904/05. - 1906/07.	Godić Gligorije	3		
1907/08. - 1909/10.	Stahuljak Milan	3	Marić Dragutin	1
1909/10. - 1910/11.	Pauković Josip	1		
1911/12.	Antolović Marko	1		
1912/13.	Lacković Josip	1		
1914/15. - 1918/19.	<i>Pauković Josip</i>	5		
1919/20. - 1920/21.	<i>Lacković Josip</i>	2		
1927/28. - 1931/32.	<i>Pauković Josip</i>	5		
1932/33.	Fice August	1		
1933/34. - 1934/35.	<i>Pauković Josip</i>	2	Kocbek Eduard, predaje književnost do 1934/35.	
1935/36.	Bajuk Hugo	1		
1936/37. - 1940/41.	Pauković Josip	5		
1941/42. - 1942/43.	<i>Fice August</i>	2	Ceraj-Cerić Jelena	1
1943/44.	<i>Pauković Josip</i>	1		
1944/45.	Wanderer Nada predaje filozofiju s prekidima sve do 1972/73.			
1945/46.			<i>Pauković Josip</i> predaje kontinuirano sve do 1952/53.	7
1956/57.			Erl Josip predaje do 1960/61.	4
1958/59.			Erl Ljubica predaje do 1960/61.	2
1962/63.			Kovšca Branko	2
1963/64.				
1964/65.			Štefić Rudolf predaje kontinuirano do 1980/81, a nadalje filozofiju s prekidima uz ostale predmete do 1990/91. - 26 godina rada	
1978/79.	Čoh Ćiril	1		
1979/80.	Markač Barbara	1		
1980/81.	Čoh Ćiril predaje kontinuirano do 1996/97 i nadalje - 16 + 1 godina rada		Rogulja Darko predaje filozofiju i logiku s prekidima do 1991. i kontinuirano do 1996/97. i nadalje - 16 godina rada	

## SAŽETAK

U uvodnom dijelu autor naglašava značenje filozofskog obrazovanja za svekoliki prosperitet jedne zajednice. Varaždinska gimnazija bila je ishodište tog obrazovanja, posebno od 1854. godine kada je filozofija s logikom i psihologijom postala nastavni predmet. Uz gimnaziju je središte filozofskog života u Varaždinu, i to kroz dva stoljeća, bio i franjevački samostan u kojem su ostali sačuvani rukopisi predavača - lektora.

Drugi dio čini kratki prikaz života i rada profesora isusovaca koji su se istaknuli značajnijim filozofskim djelima. Upozorava se na suvremena istraživanja Jambrekovićeve djela *Philosophia peripathetica*, na značenje Ilijaševićeva djela *Obuka malenih* za razvoj filozofije na hrvatskom jeziku, a također i na djelovanje Vinka Pacela i Gjuro Arnolda u nastavi logike. Edvard Kocbek i Davorin Trstenjak potiču autora da postavi pitanje o filozofiji kao načinu života koji otvara prostore slobode i kreacije.

Treći dio je pokušaj sustavnog prikaza nastave filozofije od 1854. do danas. Dat je tabelarni prikaz nastavnika filozofije koji su taj predmet predavali na varaždinskoj gimnaziji. Spominju se i suvremeni filozofi, učenici varaždinske gimnazije, koji su dali značajan doprinos hrvatskoj filozofiji a i njenoj nastavi u gimnazijama.

## ZUSAMMENFASSUNG

In der Einführung betont der Autor die Bedeutung der philosophischen Ausbildung für die allumfassende Prosperität einer Gemeinschaft. Das Gymnasium in Varaždin war der Ausgangsort dieser Ausbildung, insbesondere seit 1854, als die Philosophie mit der Logik und der Psychologie zum Unterrichtsfach geworden ist. Ein Mittelpunkt des philosophischen Lebens in Varaždin war neben Gymnasium zwei jahrzehntelang auch der Franziskanerkloster, in dem die Manuskripte der Lehrer - Lektoren erhalten geblieben sind.

Den zweiten Teil bildet eine kurze Darstellung des Lebens und der Arbeit der sich durch bedeutende philosophische Werke auszeichnenden Professoren - Jesuiten. Es wird auf die zeitgenössische Nachforschungen des Werkes "Philosophia peripathetica" von Jambreković, aufmerksam gemacht, weiterhin auf die Bedeutung des Werkes "Ausbildung der Kleinen" (Obuka malenih) für die Entwicklung der Philosophie in der kroatischen Sprache, und auch auf die Tätigkeit von Vinko Pacela und Gjuro Arnold im Logikunterricht. Edvard Kocbek und Davorin Trstenjak regen den Autor dazu an, die



Frage nach Philosophie als Lebensweise zu stellen, die den Raum der Freiheit und der Kreativität eröffnet.

Der dritte Teil ist ein Versuch der systematischen Darstellung des Philosophieunterrichtes von 1854 bis heute. Es wurde eine tabellarische Übersicht von Philosophielehrern dargelegt, die dieses Fach am Gymnasium Varaždin unterrichtet haben. Es werden auch zeitgenössische Philosophen, Schüler des Gymnasiums Varaždin erwähnt, die einen wichtigen Beitrag zur kritischen Philosophie aber auch zum Philosophieunterricht an Gymnasien geleistet haben.

### BILJEŠKE

1. Krišimir Filić: "Spomenica varaždinske gimnazije 1636-1936" str. 98.
2. Puškal Cvekan, franjevac: "Djelovanje franjevaca u Varaždinu" str. 117.-138.
3. Puškal navodi kratke biografije još četvorice lektora. To su Moshamer o. Alan, Klimpacher o. Eugen, Jambreković o. Alan i Češenika o. Oton. Tu se nalazi i kratki pregled 39 rukopisa sačuvanih u samostanskoj knjižnici.
4. U monografiji... "Gimnazija-SC-Gabriel Santo 1636-1986" nema spomena na ovog filozofa rodom iz Varaždina. Spominje ga Filić u svojoj "Spomenici..." na str. 141.
5. Franjo Zenko "Aristotelizam od Petrića do Boškovića" spomenuti ogled str. 97-134.
6. Filić; op. cit. str. 141.
7. Zora Križanić u knjizi "A. Bauer i njegova filozofija" u opširnom opisu Bauerovog života i djelovanja spominje i Ilijaševićev utjecaj.
8. O Ilijaševićevom utjecaju na razvoj logike kod nas piše Srećko Kovač u studiji "Hrvatski školski priručnici iz logike u drugoj polovici 19. st. do pojave Arnoldove logike" Vidi "Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine" br. 33-34, str. 81.-105., o Ilijaševiću posebno str. 82.-84.
9. ... "Gimnazija-SC-Gabriel Santo 1636-1986" Varaždin 1986, str. 288.
10. Iserpnu biografsku bilješku o Gjuri Arnoldu, gdje se spominje i njegovo školovanje u varaždinskoj gimnaziji, nalazimo u monografiji Branka Despota: "Filozofija Đure Arnolda", str. 97.-102.
11. Tabela je radena prema godišnjim izvješćima varaždinske gimnazije od 1854. do 1945. Podaci za razdoblje poslije 1945. preuzeti su iz arhive Gimnazije u Varaždinu.
12. *Filozofski glasnik*, 1/1993.

### LITERATURA

1. KREŠIMIR FILIĆ: "Spomenica varaždinske gimnazije 1636-1936" Varaždin 1936.
2. ... "Gimnazija-SC-Gabriel Santo 1636-1986" Varaždin 1986.
3. PAŠKAL CVEKAN: "Djelovanje franjevaca u Varaždinu" Varaždin, 1978.
4. FRANJO ZENKO: "Aristotelizam od Petrića do Boškovića" Zagreb 1983.
5. SREĆKO KOVAČ: "Hrvatski školski priručnici iz logike u drugoj polovici 19. st. do pojave Arnoldove logike" u "Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine" br. 33-34, Zagreb 1991.
6. BRANKO DESPOT: "Filozofija Đure Arnolda", 2. izdanje Zagreb 1976.
7. ZORA KRIŽANIĆ: "A. Bauer i njegova filozofija" Zagreb, 1986.
8. ANTUN CUVAJ: "Grada za povijest školstva" IV sv. str. 286-288.
9. ... "Neven" 1860-1872/3, radnje literarnog učeničkog društva

10. Izvješća: "Izvješće Kr. realne i velike gimnazije; Izvještaj Varaždinske gimnazije; Varaždinska državna realna gimnazija; Varaždinska realna gimnazija; Državna realna Gimnazija u Varaždinu - godišta 1854/55. - 1944/45.
11. *Filozofijski glasnik 1/1993*. Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb
12. *Metodički ogledi*, časopis za filozofiju odgoja, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, (od 1990. do 1996. izašlo ukupno 11 brojeva).

Primljeno: 1997-2-24